

УДК 378.016:811

**USAGE OF MOBILE TECHNOLOGIES' POSSIBILITIES FOR
FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS
WHILE UKRAINIAN DIALECTOLOGY LESSONS****ПОТЕНЦІАЛ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ****Marieiev D. A. / Марєєв Д. А.***PhD, assistant / к.філ.н., асистент***Marieieva T.V. / Марєєва Т.В.***PhD, senior lecturer / к.п.н., старший викладач**Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University,**Hlukhiv, Kyevo-Moscowska 24, 41400**Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка,**Глухів, Києво-Московська 24, 41400*

Анотація. У статті висвітлено проблему використання мобільних технологій у процесі формування соціокультурної компетентності студентів закладів вищої освіти на заняттях української діалектології. Проаналізовано додатки для мобільних пристроїв, що допомагають опанувати територіальні різновиди окремих мов світу, орієнтуватися в діалектному мовному середовищі; стають у нагоді у процесі дослідження говорів; сприяють виявленню статички та динаміки мовних елементів, уточненню ареалів поширення певних діалектних явищ. Висвітлено потенційні можливості використання мобільних технологій у процесі дослідження та вивчення говорів української мови.

Ключові слова: діалектологія, мобільні технології, мобільні пристрої, соціокультурна компетенція, мобільний додаток

Вступ. Невід'ємною частиною сучасного життя стало використання інформаційних технологій. У сучасному постіндустріальному суспільстві їх потребують і без них важко уявити різні сфери: виробничу, політичну, соціальну, духовну. Інформатизація проникає й в освітній процес. Методисти, педагоги-новатори постійно намагаються віднайти, удосконалити методи навчання. У пріоритеті є пошук нових засобів, які б сприяли інтенсифікації процесу навчання, його індивідуалізації, досягнення високої ефективності. Нині чільне місце серед таких засобів займають мобільні.

За своїми функційними можливостями, необхідними для організації навчальної діяльності, більшість мобільних пристроїв співставні з комп'ютером і дають можливість: створювати, переглядати й редагувати документи; завантажувати й встановлювати програми; виходити в мережу інтернет; переглядати відеоматеріали; записувати та прослуховувати аудіоматеріали; фотографувати; обмінюватися інформацією через електронну пошту чи спеціальні додатки; сканувати й розпізнавати інформацію; перекладати з однієї мови на іншу; забезпечувати відео- та аудіозв'язок тощо.

Мобільні пристрої дають змогу не тільки збагатити процес викладання, надаючи інформаційну та методичну підтримку лекцій та практичних занять, уможливають використання нових способів розробки навчального контенту, а й задовольняють потребу учнів та студентів у повсюдному й невідривному доступі до навчальної інформації, що дає змогу забезпечити безперервність і цілісність навчального процесу; підвищують мотивацію учасників навчального

процесу; розвивають навички до неперервного навчання; забезпечують зворотний зв'язок із викладачем; враховують індивідуальні особливості студентів й учнів, зокрема й людей з особливими потребами; створюють персоніфіковане навчальне середовище; уможлиблюють застосування в навчальному процесі найновіші технології тощо [4]. Крім того, мобільні пристрої легкі та компактні. У них можна завантажити навчальні матеріали, що позбавляє від необхідності носити на заняття початкові підручники й посібники на друкованій основі.

Попри те, що проблема мобільного навчання не нова і їй приділено низку публікацій зарубіжних і вітчизняних науковців і методистів (див., наприклад, праці Д.В.Погуляєва, С.О.Семерікова, Ю.В.Триуса, Агнес Кукульської-Х'юм, Стівена Луміса), досі відсутня методика застосування мобільних засобів у процесі вивчення окремих дисциплін, зокрема філологічного спрямування. Крім того, проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів-словесників переважно розроблена в методиці викладання іноземних мов і майже відсутня в україністиці, а відтак – і в українській діалектології, що й зумовлює актуальність наукової розвідки.

Мета дослідження – зробити аналіз можливостей та окреслити перспективи використання мобільних технологій у процесі формування соціокультурної компетенції студентів на заняттях української діалектології.

Основний текст. Вивчення й дослідження говорів української мови має важливе значення. Відомо, що говірки впливають на усне та писемне мовлення учнів, тому вчитель повинен знати особливості місцевого діалекту, який відбивається на мовленні дітей. Озброєння такими знаннями допоможе педагогові попередити помилки в усному та писемному мовленні, зумовлені впливом говорів; навчити школярів літературній мові; виховувати в них культуру спілкування.

Нині діалектології відведено важливу роль серед інших напрямів лінгвістичних досліджень, оскільки вона дозволяє виявити витoki живого слова, заглибитися в народну культуру етносу. Проте відсутність достатньої кількості лінгвогеографічних даних, достовірного фактичного матеріалу не завжди повною мірою дозволяє визначити межі діалектів, ареали поширення тих чи тих мовних і культурних явищ. З огляду на це більшість підручників і посібників із діалектології дають загальну характеристику мовно-територіальних утворень. Постійно удокладнювати та подавати нову, найбільш актуальну інформацію в друкованих версіях навчальної літератури немає сенсу з прагматичної точки зору. Інша річ – робити оновлення навчальних матеріалів в електронному посібнику. Це не вимагає ні великих часових, ні матеріальних витрат. Таке видання можна завжди мати з собою, завантаживши в мобільний пристрій (електронну книгу, планшет, смартфон). Якщо ж зробити електронний посібник з діалектології у вигляді додатка для мобільної платформи, то це дозволить його оновлювати в пристрої в автоматичному режимі.

Електронний посібник має й інші переваги над друкованим: він дає змогу користуватися графікою та мультимедіа, тестовими технологіями тощо (див. докладно [2]).

Такий вид посібника допомагає розвивати аудіальні здібності. Одночасне прослуховування говірок і спостереження за транскрибованим варіантом тексту сприяє засвоєнню фонетичної транскрипції, вмінню розрізняти звуки, властиві діалектному мовленню. Згодом практика слухового сприймання, зчитування й транскрибування допоможе студентам краще відтворювати звукописом прослухані автентичні тексти.

Прослуховування монологів, діалогів й інтерв'ю з діалектоносіями є важливим ще з огляду на те, що текст є головним соціокультурним компонентом змісту навчання.

За допомогою мобільного пристрою з можливістю доступу в мережу інтернет на заняттях з діалектології та під час підготовки до них можна перейти на сайти, які містять важливу та корисну інформацію. Такими, наприклад, є сторінка відділу української діалектології Інституту української мови Національної академії наук України (<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department4/Pages/default.aspx> (дата звернення 18.01.2019)) тощо.

Ознайомитися з живим говірковим мовленням є одним з основних завдань діалектологічної практики. Інтерв'юер повинен бути підготовлений до роботи з діалектоносієм. У процесі проходження практики «основну увагу звертають на формування умінь слухати мовлення, записувати як вручну, так і з допомогою наявних технічних засобів» [3, с. 76]. Серед останніх найбільш зручними є мобільні пристрої: цифровий диктофон, мобільний телефон, смартфон, планшет.

Збирач діалектного матеріалу стає свідком не тільки мовного, а й культурного, духовного життя регіону. Безпосереднє перебування дослідника в обстежуваному регіоні, занурення в атмосферу культури, соціальних норм, звичаїв і традицій теж є ефективним засобом формування соціокультурної компетентності. Загалом «процес пізнання об'єктивного світу – це складне переплетіння етно- й лінгвогностичних елементів осмислення його образу» [1, с. 73].

Під час збору народних говорів студенти збагачують свої знання про народний побут, звичаї, обряди, особливості народного господарювання, сімейні стосунки тощо. Тому, крім вербального (словесного) плану, необхідно враховувати й інші – акціональний (виявлення в діях учасників обряду), агентивний (виявлення діячів), реалемний (предметний), локативний (просторовий), темпоральний (часовий). Значна частина мобільних пристроїв дає змогу записувати відео, робити фотографії, тобто фіксувати не лише вербальні, а й невербальні знаки духовної культури.

Під час багатоденної діалектологічної експедиції, яка передбачає обстеження кількох віддалених говірок, корисними будуть функції карт, навігації. За допомогою них можна зорієнтуватися на місцевості, прокласти маршрут до місця призначення. Крім того, за допомогою спеціальних додатків або відомостей із мережі інтернет можна знайти необхідну історичну та суспільно-економічну характеристику населеного пункту (точна його назва; відомості про можливе перейменування; відомості про його утворення: коли і

ким заснований, звідки були поселенці, чи були дозаселення з інших територій; які зміни в населенні відбулися протягом останніх десятиліть чи 50-70 років; наявність автобусного та залізничного сполучення, відстань до нього; відомості про культурні й освітні установи, підприємства й організації; орієнтована чисельність населення; основні види господарської діяльності тощо).

На превеликий жаль, досі не створено спеціальні додатки для мобільних пристроїв, які б забезпечували вивчення курсу «Українська діалектологія» або давали відомості про регіональні мовні чи мовно-культурні особливості України. У такому разі необхідним є вивчення закордонного досвіду.

На сьогодні в магазині для пристроїв на платформі Android існує невелика кількість програм, спрямованих на виявлення діалектних особливостей певних місцевостей:

- додаток «English Dialects» (https://play.google.com/store/apps/details?id=ch.uk_regional (дата звернення 18.01.2019)) спрямовано на виявлення ареалів поширення певних фонетичних явищ та визначення їх статички/динаміки шляхом зіставлення з історичними даними (попередніми опитуваннями). Наведемо приклад запитання: How do you pronounce the word 'three'? (Як ви вимовляєте слово ТРИ?). Варіанти відповідей: a) three [θ]; b) three [f]; c) three [d]; d) three [t]. Після опитування респондентіві пропонується відмітити, носієм якого діалекту він є. Крім того, є можливість простежити на карті, у якій місцевості Англії як вимовляють різні слова;

- простежити мовні відмінності південної і північної частин В'єтнаму допомагає мобільний додаток «North&South Vietnamese dialect» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=de.applett.northsouthvndialect&hl> (дата звернення 18.01.2019)). Програма покликана допомогти навчитися говорити, слухати і відрізнити правопис слів у двох діалектних зонах цієї країни;

- додаток «(주)날말 - 우리말 방언 사전» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.wordnet.dic.dialect> (дата звернення 18.01.2019)) подає відомості про лексеми, що вживаються в літературній мові та в різних говорах Кореї (Пхеньянському, Хамгьонському, Суельському, Йондонському, Чхунчхонському, Чоллаському, Пусанському, Тегуському та Чеджуському). При цьому можна вибирати базовий або розширений словник; словник маловживаних слів; словник, що залежить від вікових та освітніх особливостей діалектоносіїв тощо. Додаток містить до двох тисяч рубрик тезауруса та близько 13 мільйонів синонімів;

- додатки «日本全国方言辞典/Japanese Dialect» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=nktn.mmyt.dialectdictionary> (дата звернення 18.01.2019)) та «方言辞典» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=jp.toyosu.dialect> (дата звернення 18.01.2019)) ознайомлюють із мовними особливостями певних регіонів Японії. В останньому з них є можливість пошуку слів за ключовими словами та за префектурами (адміністративними одиницями Японії);

- у магазині додатків є й програма-перекладач із класичної арабської мови (мови Корану) на іракський діалект арабської мови (носіями якого є близько 36 мільйонів осіб) і навпаки «مترجم وقاموس اللهجة العراقية» (https://play.google.com/store/apps/details?id=ali.alhadidi.Iraqi_Translator (дата звернення 18.01.2019)).

Отже, більшість мобільних застосунків, що стосуються діалектів, переважно орієнтуються на мовний аспект, не беручи до уваги специфіку соціокультурного середовища. Тому не зайвою була б функція засвоєння діалекту на текстовій основі, вивчення і використання слів і фраз у різних комунікативних сценаріях.

Отже, потенційними можливостями додатків з української діалектології можуть бути:

- надання загальних відомостей про говори й наріччя української мови з їх презентацією на карті України;

- тезаурус, який би охоплював лексику української літературної мови з діалектними відповідниками; не зайвою була б можливість відображення на карті місцевостей, у яких засвідчено таку ж або подібну словоформу;

- словник діалектних слів із прикладами їх використання в текстах або в мовних ситуаціях;

- опитування респондентів за допомогою невеликих питальників із метою: отримання інформації про сучасний стан говірок, виявлення їх динаміки; з'ясування ареалогії певних діалектних явищ; з'ясування вікових особливостей уживання слів; з'ясування семантики окремих назв на певній території;

- онлайн доступ до діалектного фонофонду зі зразками мовлення (бажано, щоб вони були укладені ще й за тематичним принципом, щоб мати уявлення про культуру, традиції, побут, історію певних регіонів).

Не менш важливим, на наш погляд, є створення додатку з лінгвокраїнознавчими даними, який би давав уявлення про звичаї, традиції, етнографічні та мовні особливості регіонів України.

Розглядаємо можливість створення дистанційного курсу «Українська діалектологія», адаптованого для мобільного навчання. Це дозволило б студентам отримувати нагадування про терміни виконання поставлених завдань, проходження тестових чи інших видів контролю, повідомлення про результати оцінювання завдань, розсилка новин тощо.

Звісно, названі не всі можливі функції таких програм. Їх необхідно не тільки доповнювати, а й реалізовувати.

Висновки. Сьогодні у процесі вивчення української діалектології мобільні технології мають реальне застосування: за допомогою портативних пристроїв можна знаходити необхідну навчальну та соціокультурну інформацію, здійснювати запис та прослуховувати аудіозаписи говірок. Ще більшими є потенційні можливості, які повинні допомогти краще засвоювати навчальний матеріал, а також стати ще одним джерелом у дослідженні говорів української мови, культурних особливостей регіонів України.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо в пошуках нових способів

застосування мобільних засобів із метою формування соціокультурної компетентності студентів на заняттях української діалектології.

Література

1. Барилова Г. К., Глуховцева К. Д. Українська етнолінгвістика. Луганськ, 2011. 228 с.
2. Марєєв Д.А. Електронний посібник з діалектології як елемент освітнього середовища. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип 24. Глухів, 2014. С. 57–61.
3. Семенов О.М., Базиль Л. О., Дятленко Т. І. Фахова практика вчителя-словесника. Луганськ, 2011. 496 с.
4. Mareyev D. Using mobile technologies in learning Ukrainian dialects. IV науково-педагогічні читання молодих учених, магістрантів, студентів іноземними мовами «The 21st Century Challenges in Education and Science». 2016. С. 7–9.

References:

1. Barylova G. K., Glukhovceva K. D. (2011). Ukrayinska etnolingvistyka [Ukrainian ethnolinguistics], 228 p.
2. Marieiev D. A. (2014). Elektronnyj posibnyk z dialektologiyi yak element osvitnogo seredovyshha [Electronic Manual on Dialectology as an Element of the Educational Environment] in *Visnyk Hlukhivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka* [Imformatipnal buleten of Oleksander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University], issue 24, pp. 57–61.
3. Semenog O. M., Bazyl L. O., Dyatlenko T. I. (2011). Fahova praktyka vchytelya-slovesnyka [Professional practice of teacher-language and literature], 496 p.
4. Mareyev D. (2016). Using mobile technologies in learning Ukrainian dialects in *Naukovo-pedagogichni chytannya molodyh uchenyh, magistrantiv, studentiv inozemnymy movamy «The 21st Century Challenges in Education and Science»* [Scientific and pedagogical readings of young scientists, magistrates, students in foreign languages «The 21st Century Challenges in Education and Science»], pp. 7–9.

Abstract. *Using advanced information technologies is an integral part of modern life and this process rapidly penetrates into the educational process. Methodists, innovating teachers constantly try to find and improve teaching methods. The search for new tools that would help to intensify the learning process to individualize and achieve its high efficiency are of great demand. Mobile technologies make it possible to enrich the teaching process, meet the needs of students in wide spreading and constant accessing educational information.*

The problem of mobile learning is not new. But the methodics of mobile application in teaching certain subjects, particularly of philological direction was not researched properly. The aim of the research is to analyze the opportunities and to outline the prospects of mobile technologies in the study of the Ukrainian dialects.

Most textbooks give a general description of dialects and their linguistic subdivisions. Constant adding details and updating the most actual information in the print versions of textbooks does not make sense from the pragmatic point of view. But updating information in the electronic manual is quite grounded. It does not require a lot of time or expenses. This publication can always be on you by just downloading to the mobile device (e-book, tablet, or smart phone).

Unfortunately special applications for mobile devices that ensure studying the course "Ukrainian dialectology" or giving information on regional linguistic peculiarities of Ukraine have not been created for presence.

In this case it is necessary to study the foreign experience. Now the store for Android devices suggests insignificant number of programs aimed at identifying specific dialect features of different areas.

The potential possibilities of application of the Ukrainian dialects can be as follows: providing the general information on the Ukrainian dialects with their presentation on the map of Ukraine; thesaurus, which would cover the vocabulary of the Ukrainian language and dialect counterparts; including the ability to be displayed on the map, where the same or similar word form was traced; dictionary of dialect words with examples of their use in text or speech situations; survey of respondents with small questionnaires in order to: obtain information on the current status of dialects, identify their dynamics; clarify the arealogy of certain dialectal phenomena; find the features of using words by speakers of different age; clarify the semantics of individual titles in the particular area; online access to phonetic fund of dialect with speech samples (preferably, they would be compiled also thematically to have an idea about the culture, traditions, way of life, the history of certain regions).

Of course, all the possible functions of such programs can not be mentioned in this report as it is necessary not only to complement, but also to implement them.

So, today mobile technologies with real application can be used in the process of investigating Ukrainian dialects: they help with finding the necessary information, listening to audio version of dialects. They have great potential for better acquiring the course material by students. In addition they have to become the new source in the study of the Ukrainian language dialects.

Key words: *dialectology, mobile technology, mobile devices, social and cultural competence, mobile application*

Стаття відправлена: 18.01.2019 р.

© Марєєв Д.А., Марєєва Т.В.